

Anadolu Halk Dansları
ve
Halk Dansları Üzerine Genel
Değerlendirmeler

Ali Akaya

phoenix

Bu Kitabın İçeriğinden dolayı doğacak olan bütün yasal sorumluluklar yazarına aittir.

Anadolu Halk Dansları ve Halk Dansları Üzerine Genel Değerlendirmeler

Ali Akkaya

Düzeltili ve Son Okuma: Müslüm Kabadayı

Kapak Resmi: Sadi Yaver Ataman'ın "*100 Türk halk oyunları*" isimli kitabından alınmıştır.

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

Nisan 2014

Phoenix Yayınevi – 338

ISBN No: 978-605-4657-73-5

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

<http://www.phoenixyayinevi.com>

Baskı

Desen Ofset A.Ş.

Sertifika No: 11289

Birlik Mah. 448. Cad. 476. Sk. No: 2

Çankaya/Ankara Tel: 0 (312) 496 43 43

Dağıtım:

Siyasal Yayın Dağıtım

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

*Bu kitabımı sevgili dedem Hüseyin Akkaya'nın anısına adıyorum.
Işıklar içinde yatsın.*

İçindekiler

Önsöz.....	9
Giriş	15

I. Bölüm: Halk Danslarının Doğuşu ve Toplumsal

Açıdan Önemi.....	29
Salon Dansı İle Halkdansı Arasında Ne Gibi Bir Fark Vardır?	44
Halk Dansları ve Ezgilerin Bölgelere Göre Farklılık	46
Göstermelerinin Nedenleri Nelerdir?	46
“Anadolu`nun Türkleşmesi”	61
Halay, Horon, Bar ve Zeybek Sözcükleri	79
Hangi Dilde Ne Anlama Geliyorlar?	79
Zeybekler	83
Hangi Tür Danslara Milli veya Ulusal Dans Diyebiliriz?	88
“Folklor (Halk Bilimi)”	107
Halk Oyunu İle Halk Dansı Arasında Anlam Olarak Akla Gelen Kimi Çelişkiler.....	111
Ferhat Halayı ve Ferhat ile Şirin’in Hikayesi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme	122
Atabarı	128
İç Anadolu’daki Halayların Cumhuriyet’ten Sonraki Durumu.....	131
Halk Danslarında Görülen Hayvan Taklitleri	142
Türkiye’de Halk Danslarında Kullanılan Kostüm ve Motifler Üzerine Düşünceler ...	186
Halk Danslarının İsim, Figür ve Kostümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine	215
Erkek ve Kadın Halayları	220

II. Bölüm

Çorum Yöresinde Bilinen Halk Dansları Üzerine Kimi Değerlendirmeler	223
Müzik Aletleri ile Toplumların Kimlikleri Arasında Ne Gibi Bir İlişkisi Vardır?	235
Çorum Bölgesinde Kullanılan Başlıca Müzik Aletleri.....	241
“1900 Yılından Günümüze Halk Oyunları Çalışmaları”	245
Çorum Çatovası Çevresinde Tanınan Başlıca Halk Dansları ve Halay Türküleri	246
1. Aleylim (Laleylim) Halayı:	248
2. Aloğlan Halayı:.....	248
3. Allıturna Halayı:.....	250
4. Aşırma Halayı:	253
5. Bahçılı Halayı:	257
6. Bedriş veya Bedrik:.....	257
7. Benli Halayı:.....	260

8. Bico Halayı:.....	261
9. Bobbirik (Bobbili):.....	277
10. Çekirge Halayı:.....	278
12. Daldala Halayı (Doldola):.....	287
13. Dalike veya Dallike Halayı:.....	288
14. Delilo Halayı:	291
15. Dillala Halayı:.....	293
16. Düz Halay:	297
17. Fidayda Dansı ve Oyun Havası:	298
18. Güzeller Halayı:	299
19. Haleylim Halayı:.....	302
20. Haymana Halayı:	303
21. Hızmalı Halayı:.....	305
22. Hoşbilezik Halayı:	307
23. Hürünü Dansı:	308
24. İğdeli Gelin Halayı:.....	310
25. Jandarma Halayı:.....	313
26. Kabak Halayı:.....	315
27. Kandilli Halayı:.....	315
28. Karanfilli Halayı:	316
29. Keklik Halayı:	316
30. Kıyılı Halayı:	318
31. Köçek veya Kaşık Havası:.....	319
32. Kürt Halayı:.....	319
33. Lekantar Halayı:.....	321
34. Papiri Halayı (Pappari):.....	323
35. Sarıkız halayı:.....	324
36. Zamak (Semah):	328
37. Sinsin (Ateş ve Savaş Dansı):	342
38. Şen Ol Bayburt Halayı:.....	350
39. Üçayak Halayı:	351
40. Tamzara Halayı:.....	351
41. Temirağa (Demirağa) Halayı:.....	351
42. Topalkız Dansı:	352
43. Türkayşe Barı (Asker Barı):.....	352
Çorum Bölgesinde Tanınan Kafkas (Çerkez) Halk Dansları	353
Halaylarda Genç Erkek ve Kızların Birbirlerine Söylemiş Oldukları Taşlamalar.....	357
Halaylarda Genç Kız ve Delikanlıların Birbirlerine Söylemiş Oldukları Taşlamalardan Örnekler	360
Kına Gecesinde Gelini Ağlatmak İçin Söylenen Mani ve İlahilerden Örnekler	363
1965 yılında Çatovası Çevresinde Sevilen Türkülerden Örnekler	405
Geçmişte Çorum Çatovası Çevresinde Söylenen Türkülerden Örnekler.....	444
Senem Bektaş'ın Kısa Hayat Hikâyesi	445

Yakın Geçmişte Çatovası Çevresinde Söylenen Ağıtlar	456
Fındıklı Köyünden Hasan Özaltun'un Destanı	457
Kadsideresi Köyünden Mustafa'nın (Devo) Hikâyesi ve Ağıdı	463
Haydar Ardiç'in Destanı	466
Eski Köy Çeşmeleri ve Kız Kaçırma Olayları.....	467
Rıza ile Zeynep'in Hikâyesi	469
Yozgat'ın Aydıncık Kazası Büyük Toraman Köyünden Meryem'in Ağıdı	474
Çobandivan Köyünden Aziz'in Bıçaklanarak Öldürülüşü	475
Baltaşı.....	476
Kirazlıpınar Köyünden Hacıbektaş'tan Dönenlerin Destanı	486
Çorum Bölgesinde Görülen Halk Tiyatrosu, Taklit Dansları ve Gelenekler	488
Mani sözleri	503
Kaynakça.....	509

Önsöz

Sevgili okurlar, öncelikle halk danslarıyla ilgili bu kitap fikrinin nasıl oluştuğu ve içeriği konusunda kısaca sizleri bilgilendirmek istiyorum. 1983 yılında Danimarka'nın Arhus şehrinde yatılı yüksek bir okulda, 9 ay gibi kısa dönem hademe yardımcısı olarak çalıştım. Bu okulun kurulmuş olduğu köy, o zaman 8-10 hanelik küçük bir yerleşim yeri idi. Okulda çalışırken, bu köyün ne zaman ve kimler tarafından, nasıl kurulduğuna dair bir kitap okumuştum. Memleket hasreti çektiğim o günlerde, bu durumdan oldukça etkilenmiştim. O günden sonra ben de kendi doğup büyümüş olduğum köyün tarihini, ailelerin soy hikâyesini ve kültürel yapısını araştırma merakı başlamıştı. Fakat o tarihlerde ülkeden uzakta olmam ve Danimarka'da iş hayatından geriye fazla bir zamanımın kalmaması nedeniyle bu konuda yeterli bir bilgi edinememiştim. Bu imkânsızlıklara rağmen, kendi köyüm ile ilgili bu düşünceler giderek beni iyiden iyiye meşgul etmeye başlamıştı. Konuyla ilgili olarak ilk önce köyün yaşlılarına, sonra köyde yetişmiş olan öğretmen arkadaşlara mektup yazıp onlardan yardım ve bilgi istedim. Fakat ne köydeki yaşlılardan ne de Çorum'daki öğretmen arkadaşlardan bu konuyla ilgilenen biri olmadı.

O yıldan itibaren her yıl Türkiye'ye izine gidip geldikçe ilk olarak kendi köyümün tarihi, köyde yaşayan ailelerin soy hikâyeleri ve kültürel yapısı hakkında bilgi toplamaya başladım. 1994 yılından itibaren bu konuyla ilgili araştırmalarıma hız verdim. Bu araştırmalar esnasında gördüm ki çevrede yerleşik bulunan çoğu köylerin tarihleri, kültürel yapıları arasında birbirlerine çok yakın ilişkiler ve ortak yanlar vardı. Tabi benim bu konuda yapmış olduğum araştırmalar zamanla genişleyerek, sonunda aynı çevrede 36 köyü kapsayacak bir bölge çalışması boyutuna ulaştı.

Elbette amacım, karınca kararınca kendi doğup büyümüş olduğum topraklarda yaşayan insanların tarihi geçmişlerini ve kültür değerlerini bir veya birkaç kitapta toplayarak onları yazılı hale getirmektir. Ama bölgedeki bütün köylerin tarihi ve kültürel yapısını araştırmak, bunları bir araya getirerek yayınlamak, hem ekonomik hem de uğraşı olarak bir kişinin yapabileceği bir iş değildi. Bu zorluğu göz önünde tutarak öncelikle projede tasarlamış olduğum köy sayısını sınırlandırarak öylece araştırmalarıma başladım.

Bu bölgesel çalışmamın içinde yer alan köylerin tarihi, aile soy hikâyeleri, halk dansları, yemek kültürü, halk masalları, çocuk oyunları, ağıtlar, atasözleri, halk deyimleri, bilmece, eşkiya hikâyelerinin yanında çevrede olan biten

ve insan yaşamında ortaya çıkmış olan birbirinden çok farklı konuları araştırıp bunları bir kitap haline getirmeye çalıştım. Ancak gördüm ki bu konuların her biri, kendi başına bir kitap olacak kadar geniş ve önemliydi. Bütün bu konularda olan bilgileri bir arada ve sadece bir kitapta toplayıp anlatmak da mümkün görünmüyordu. Eğer böyle yaparsam, konuların çoğu eksik kalacaktı. O yüzden kimi konuları bu çalışmamdan ayırarak tek başına ele almaya karar verdim. Bu şekilde bu çalışmalarımın ilk bölümünü oluşturan bölgedeki köylerin tarihiyle ilgili araştırma yazılarımı "Köylerimiz, Geçmişten Günümüze Köy ve Soy Hikâyeleri" isimli iki ciltlik kitap şeklinde bir araya getirdim. Bölgesel araştırmalarımın bu bölümü, Ağustos 2011'de Ankara'da Ürün Yayınları tarafından yayınlandı.

İşte halk dansları konusunda ele aldığım bu kitap, böyle bir bölge çalışmasının devamında ortaya çıkmış bir eserdir. Halk danslarıyla ilgili bu çalışmam sırasında daha detaylı bilgi edinmek, araştırma yapmış olduğum bölgedeki bilgilerle bunları birleştirmek için Türkiye'deki halk dansları konusunda onlarca kitap okudum. Bu kitapları okudukça hayretler içinde kaldım ve kafamda bir yığın soru oluşmaya başladı. Bu sorulara cevap bulmak için araştırmalarımı derinleştirdikçe gördüm ki Türkiye'de halk dansları ve buna benzer kültürel konularda yazılmış olan kitapların çoğunluğu, bilimsellikten uzak, devlet ideolojisi çerçevesinde ele alınıp yazılmış. Halk danslarıyla ilgili yayınlanmış olan bu tür kitapların hemen hemen hepsinde, halk danslarının tarihi ve sosyolojik yanları, bilimsel bir şekilde ele alınıp incelenmemiştir. Bu kitaplarda daha çok halk danslarının bölgelere ve yapılarına göre sınıflandırılması gibi teknik yanları ele alınarak, bunların tarihi ve halk kimlikleri okuyucudan saklanarak, âdeta uyduruk anlatımlarla bertaraf edilmiştir. Genel olarak Türkiye'de halkbilimi (folklor) konusunda yapılan çalışmaların neredeyse tamamı Anadolu'daki halkların kimliklerini saklayan, gerçekleri yansıtmaktan uzak ve taraflı Türkçülük esaslarına göre yazılmıştır. Keza Türkiye'de halk dansları konusunda yayınlanmış olan bu tür yayınların çoğunluğu, ya Kültür Bakanlığı tarafından finansa edilerek yayınlanmış ya da bu kurumun altında çalışan kimi kişi ve kuruluşlara hazırlanmış kitaplardan oluşmaktadır. Bu kurumun dışında ele alınıp yayınlanmış olan kitaplar ise genelde üniversite tezlerinin yanında bu tür kurumlarda öğretim görevlisi olan veya buna benzer yüksek görevlere getirilmiş olan kişilerin hazırlanmış olduğu kitaplardan oluşmaktadır. Bunların dışında ekonomik olarak İş Bankası veya buna benzer kimi özel kuruluşların desteğini alarak hazırlanmış olan kitaplar da bulunmasına rağmen, bunların da içerik olarak Kültür Bakanlığı'nca yayınlanan diğer kitaplardan farklı bir yanları bulunmamaktadır. Devlet ideolojisi çerçevesinde dayatmacı bir zihniyetle ele alınıp yazılmış olan bu kitaplar, bilimsellikten uzaktırlar. Diğer taraftan halk dansları konusunda yayınlanmış olan bu kitaplar, aynı zamanda yanlış terim ve kavramlarla da doludur. Tür-

kiye’de halk danslarıyla ilgili bu yanlış bilgilendirmenin nedenlerini anlamaya çalışırken, bu vb. kültürel konularda yaşanan yanlış veya eksiklerin esasında sadece kişilerden değil, devletin tekçi zihniyeti ile asimilasyoncu politikasından kaynaklandığını fark ettim.

Çünkü okumuş olduğum bu kitaplarda geçmişte Anadolu’nun yerli halklarından olan ve bugün hâlâ Türkiye’nin toprakları içinde önemli bir nüfus teşkileden Geygel, Abdal, Tahtacı, Sıraç ve Hubyar gibi Alevi toplulukların dışında özellikle Batı Anadolu’nun batısı ile kuzeybatısında yer alan yerleşik halklardan Manav gibi isimlerle tanınan halklar, geçen bin yıl içinde dillerini koruyamadıkları için asimile edilmişlerdir. Bu halklar, zamanla sistem tarafından kendilerinin özbe öz Türk olduklarına inandırıldılar. Türkiye’de halk kültürü, halkbilimi ve edebiyatıyla uğraşan kişiler, Türklerin dışında kalan Kürt, Laz, Ermeni, Rum, Alevi ve Süryani gibi bu toprakların kadim yerlisi olan halkların, kimlik ve halk danslarına ya hiç değinmiyorlar ya da bu yerli halklara ait danslar gibi etnik gruplara ait olan kültürel değerlerin hepsini, doğrudan Orta Asya ile ilişkilendirmek suretiyle okuyuculara Türk Halk Oyunları olarak anlatıyorlardı. Türkiye’de halk danslarıyla ilgili birçok yanlış kavram kullanılıyor, halk danslarında geçen ve Türkçe olmayan birçok ismin anlamı, halka yanlış olarak anlatılıyordu. Örnek olarak; halk dansı yerine, halk oyunu, halk dansları ekibi yerine folklor ekibi ve halk dansları gösterisi yerine ise folklor gösterisi ve Zeybek, Efe, Horon, Bar, Govend, Dadaş gibi birtakım sözcük ve terimler, gerek sözlüklerde gerekse görsel ve işitsel yayınların yanısıra birçok kurum ve kuruluşların etkinliklerinde hâlâ yanlış kullanılmaktadır. Adeta her şeyde bir karmaşa, çarpıtma, karartma ve belirsizlik söz konusudur. Birilerinin bu duruma artık “kral çıplak” demesi gerekiyordu. İşte bu kitapta halk dansları ile ilgili olarak, kendi imkânlarım çerçevesinde bir açıklık getirmeye çalıştım.

Kitabın giriş bölümünde halk danslarının geçen tarihi süreç içinde nasıl var olduklarını, hangi evrelerden geçerek günümüze nasıl geldiklerini, Türkiye’nin farklı bölgelerinde birbirinden çok farklı özelliklere sahip olan halk danslarının neden kendi aralarında bu kadar farklılık gösterdiklerini ortaya koymaya çalıştım. Bu durumun sebeplerine değinirken, şimdiye kadar Türkiye halklarından kıyı bucak saklanan kimi gerçekleri araştırarak, bunları gözler önüne sermeye çalıştım. Geç de olsa bundan böyle Anadolu’daki kültürel değerlerin gerçek sahiplerinin isimleriyle anılmasının önünü açarken, Türkiye’de şimdiye kadar bu ve benzeri konularda üretilen yalanların da önüne geçmek istedim. Böylelikle Türkiye’de adı konulmamış olan bir boşluğu da doldurmuş olduğuma inanıyorum.

Bu kitapta halk danslarını genel olarak ele alırken, II. Bölüm’de özelden Çorum bölgesinde görülen halay ve halay türkülerine yer verdim. İçinizden belki de kimi okuyucular, genelde halk danslarıyla ilgili olan bu çalışmanın II.

Bölümü'nde "Neden sadece Çorum bölgesini seçip böylesine dar bir bölgeyi ele alarak sınırlandırdınız?" sorusunu akla getirmiş olabilirler. Onun için kitabımın önsözünde bunun nedenine değinmiştim. Bu nedenle aynı konuya tekrar burada bir daha değinmeyeceğim. Yalnız halk danslarının tarihini ve insanların yaşamındaki önemini Çorum gibi dar bir bölge içinde ele alarak anlatmanın, aslında benim için önemli zorlukları vardı. Diğer taraftan kitabın sadece Çorum ile sınırlı kalması, kitabın dar bir alana sıkışıp kalması demektir.

Türkiye'de halk kültürleri arasındaki farkı ortaya koymak için verilecek örnekler de önemliydi. Çünkü Çorum ve kazaları arasında dahi gerek etnik, gerekse halk kültürü açısından önemli derecede kültürel farklılıklar varken, Türkiye gibi farklı toplumlardan insanları bir arada barındıran ülkede, bu kültürel farklılıkları insanlara nasıl anlatmak gerekirdi? Önemli olan sadece bir düşüncenin doğruluğu değil, asıl önemli olan o düşüncenin doğruluğunu insanlara iyi anlatabilmektir. İşte bu düşüncelerin ışığında Çorum'daki halk danslarını Anadolu'da görülen diğer halk danslarıyla birlikte ele alıp öncelikle bunların hangi tarihi süreç içinde dönüşüm geçirecekler, ne anlam ifade ettiklerini, halk danslarının bulunmuş oldukları coğrafya ve iklimlerle ne gibi bir etkileşim içinde olduklarını ve son olarak da onların niteliklerini inceleyip ortaya koymak, bunlara örnekler vererek okuyucuya anlatmak gerekiyordu. Bu yüzden okuyucunun konuyu daha iyi anlayabilmesi için bu alanda daha geniş bir değerlendirme yapmayı uygun gördüm. Bu kitapta Türkiye'deki halk danslarının gerek kimliklerine, gerekse bölge özelliklerine dikkat çekerken özellikle oyun ile dans arasındaki anlam farklılığına ve halk danslarında kullanılan kimi kavramların yanlışlığına işaret etmeye çalıştım. Halk danslarından bahsederken, bunların hangi halka ait olduğuna değindim.

Bu kitabın II. Bölümü'nde yer alan halk danslarının çoğu, Çorum'un Çatovası çevresinde, merkeze bağlı bulunan köyler başta olmak üzere Alaca'nın birkaç köyü ile Ortaköy kazasının kimi köylerinde görülen halk danslarından oluşmaktadır. Ancak Çorum ve çevresinde olduğu gibi Orta Anadolu'da görülen halk danslarının çoğunluğu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden bu bölgeye gelmiş olan halay ve barlardan oluşmaktadır. Çünkü Orta Anadolu'da görülen halk danslarının çok önemli bir kısmı, bu bölgeye Doğu Anadolu'da meydana gelen savaş, sürgün ve çeşitli afetler sonucu bu bölgeden gelen göçmenler tarafından getirilmiştir. Türkiye'nin dört bir tarafına (doğu, batı, güney ve kuzey) bakıldığında, bu bölgelerde Türklerden çok önceleri var olan kültürel birikim ile sonradan bu topraklara gelip yerleşmiş olan halkların kültürel değerlerini birbirinden ayırmak gerekir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden sonra Anadolu'daki kültürel yapıda önemli değişiklikler olmuştur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde Balkanlar, Kırım, Kafkasya ve başka bölgelerden gelen göçlerin yanı sıra Cumhuriyet'in ilk yıllarında Yunanistan ile yapılan anlaşma sonucu çok önemli derecede bir

göç trafiği yaşanmıştır. Sadece 1923 yılında Yunanistan'la yapılan bu anlaşma neticesinde 900.000'e yakın insan Yunanistan'dan Türkiye'ye gelirken, Anadolu topraklarından dışarı kaçmak ya da göçmek zorunda kalan Rum ve Ermenilerin sayısı en az bunun iki katıdır. O yıllarda ülke nüfusu, tahminen 11 milyona yakındır. Anadolu'ya gelen veya Anadolu'dan göçen bu halkların kültürel değerlerini hesaba katmadan bir değerlendirme yapmak olmaz. Bu yüzden Türkiye'deki tüm kültürel değerleri Türk kültürü olarak okuyucuya yansıtmak, bilimsel açıdan doğru bir yaklaşım olmaz. Bu yaklaşım insanları kandırmaktan başka bir şeye yaramaz. Her şeyden önce Müslümanlıkla Türklüğü ve Anadolu'da Türklerin dışındaki kültürel karışımları, mutlaka birbirinden ayırmak gerekir. Türkiye'nin batısında bulunan ailelerin en az % 70'den fazlası, göçmenlerden ve bu bölgede yerleşik olan yerli halklardan oluşmaktadır. Zamanla birtakım kaygı veya baskı sonucu Müslüman olup sonradan Türkleşmiş olan bu halkların danslarını ve buna benzer birtakım kültürel değerlerini Türk kültürü olarak yansıtmak, bilimsel olmadığı gibi ahlâki olarak da doğru değildir.

Bugün Batı Anadolu'da görülen halk danslarına bakıldığında, bunların göçmenlerden önce bu bölgede yaşayan ve zamanla Müslümanlaşıp Türkleşmiş olan bölge halkının yanında, bu topraklardan Cumhuriyet'in kuruluşunda anlaşma sonucu yapılan mecburi göç nedeniyle Anadolu'dan Yunanistan'a göç ettirilen Rumlar ile oradan Türkiye'ye göçen Müslümanlaşmış halkların danslarının temelini ortaya koymadan, hangi halk dansının kime ait olduğunu anlamak veya okuyucuya anlatmak doğru olmaz. Batı Anadolu bölgesinde yaşamış olan Lidya ve İkomyalıların kültürel değerleri hakkında maalesef Türkiyeli folklorcular, Türkiye halklarına şimdiye kadar doğru bir bilgi vermemişlerdir. Zeybek, Mengi veya Bengi gibi halk dansları ve bölgedeki çoğu kültürel değerler geçmişte bu topraklarda yaşamış halklara ait değerlerdir. Batı Anadolu halkları bu bakımdan esasında etnik köken olarak Doğu Anadolu'da yaşayan Ermeni veya Kürtlerden kültürel olarak daha farklıdır. Bu yüzden Türkiye'nin doğusu ile batısı arasında da oldukça kültürel bir farklılık söz konusudur. Bu gerçeği kimse inkâr edemez.

Maalesef Türkiye'de okullarda çocuk ve gençlere tarih olarak okutulanların çoğu, gerçekleri tam olarak yansıtmamaktadır. Geçmişte yaşanan olayların bir kısmı ile bölgede kültürel alanda yapılan çalışmaların çoğunluğu, devletin istediği şekilde yorumlanıp kaleme alındığı için bunlara "güdümlü tarih" denilmektedir. Türkiye coğrafyası üstünde görülen halk dansları bilimsel olarak araştırılıp bu gerçekler gözönünde bulundurulurken ele alındığı zaman neyin doğru, neyin yanlış olduğu görülecektir. Tabii halk danslarının çok önemli bir kısmı, Cumhuriyet'ten daha önce yazılı hale getirilmedikleri için bunlardan bazıları zamanla ya yok olmuşlar veya bu halk dansları veya diğer kültürel değerler isim değişikliğine uğrayarak günümüze kadar gelmişlerdir.

Cumhuriyet döneminde ise Anadolu'da halkların kültürleri üstünde çok önemli değişiklikler yapılarak, bunlardan bir Türk tarihi ve kültürü yaratılmak istenmiştir.

Halk danslarında söylenen türkülere gelince, maalesef bu türkülerin çoğunluğu, orijinal konumlarını yitirmiş durumdadırlar. Halaylarda Türkçe olarak söylenen türkülerin çoğunluğunun tarihi geçmişleri, en fazla 300 veya 400 yılı geçmez. Bunlar tıpkı maniler gibi yakın dönemde Türkçeleştirilmişler ve halayların melodisinin makamına göre bölgede çalışma yapan veya yöresel sanatçılar veya araştırmacılar tarafından Kürtçe, Ermenice veya Lazca olan bu türkülerin bir kısmı Türkçeye uyarlanırken, bir kısmı da sonradan topraklarından başka yerlere göç eden veya ettirilen aileler tarafından Türkçeye uyarlanmışlardır. Hatta bunların çok önemli bir kısmı, Cumhuriyet döneminde devletin isteği doğrultusunda ele alınarak yapılmıştır. Mesela bu alanda dikkat edilmesi gereken bir konuda İç Anadolu ve Ege'de görülen halk danslarıdır. Ege'deki zeybek danslarının kökeni Lidya, Fenike veya İkonyalıları kadar dayanırken, İç Anadolu'da görülen halayların bir kısmının, Kürtlerin dışında bunların tarihlerinin Hititler dönemine kadar uzanma ihtimali de çok yüksektir. Henüz bu ve benzeri konularda, Türkiye'de bağımsız bir uzman ekip tarafından bilimsel olarak ele alınıp ciddi bir inceleme yapılmamıştır. Bu araştırmaların mutlaka yapılması gerekmektedir. En azından kafalarda oluşan şüphe ve iddiaların doğru veya yanlışlığı, böylelikle açıklığa kavuşturulmuş olur.

Sevgili okurlar, halk dansları konusunda az da olsa gelecek kuşaklara bir şeyleri aktarmanın ve kendi payıma düşen bir sorumluluğu yerine getirmenin mutluluğunu duyduğumu belirtmek istiyorum. Umarım bu çalışmalarım, ileride daha güzel şeylere vesile olur. Saygılarımla.

Ali Akkaya, 12 .08 .2011 Arhus/DK

Giriş

Üzerinde yaşamış olduğumuz Dünya'nın her köşesinde birbirinden farklı binlerce insan topluluğu yaşamaktadır. Bu toplulukların çok az bir kısmı devlet olmayı başarırken, önemli bir kısmı bunu başaramamışlardır. Kimileri zamanla tarih sahnesinden silinirlerken, başka halk topluluklarıyla birleşmişlerdir. Bu halk toplulukları, bulunmuş oldukları coğrafyanın iklim ve doğa şartlarından dolayı kendi aralarında ırk, renk ve kültür olarak genelde birbirlerinden çeşitli farklılıklar gösterirler. Bu sadece insanlar için geçerli olan bir durum değildir. Dünya'nın bir köşesinde yaşayan yabancı bir hayvan ve bitkiyle Dünya'nın bir başka yerinde yaşayan aynı cinsten ayrılmış olduğu anlaşılan hayvanlar ve bitkiler arasında dahi iklimsel ve doğal yaşamdan kaynaklanan renk ve cins olarak farklı özellikler vardır. Elbette bu tür oluşumların gerçekleşmesi, on binlerce yıl almıştır. Ama insanlar, bu doğa koşullarından kaynaklanan oluşumun dışında bir de birbirinden farklı dil, inanç ve kültürlere sahip olmalarından dolayı hem kendi aralarında hem de diğer canlılardan farklı bir yapıya sahiptirler. İnsanların bu kültürel özellikleri, onları diğer canlılardan ayırmaktadır.

Örneğin, Dünya'da yetişen bitkilerin sayısı, bulunmuş oldukları bölgelerin iklimsel yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Dünya'nın sıcak bölgelerinde yetişen bitkilerle soğuk bölgelerde yetişen bitki sayısı arasında önemli farklılıklar vardır. Çok sıcak bölgelerde yetişenlerin sayısı sınırlıyken, kutuplar gibi çok soğuk bölgelerde neredeyse hiç bitki görülmez. Bu anlamda normal sıcaklıkta yetişen bitki sayısı, hem çok sıcak bölgelere hem de soğuk bölgelere göre daha fazladır. Sıcak bölgelerde yetişen bitkilerin çok önemli bir kısmı, soğuk bölgelerde yetişmez. Soğuk bölgelerde yetişen bitkiler ise maalesef sıcak bölgelerde yetişmezler. Örneğin, kutuplarda yaşayan hayvanların hepsi beyaz renklidirler. Bu hayvanların renkleri doğa ile uyum içindedir. Aynı durumu bitkilerde görmek de mümkündür. Bu yüzden gerek bitkiler, gerekse canlılar âleminde iklimsel, coğrafi koşulların yaratmış olduğu nedenlerden ötürü milyonlarca yıl süren zaman içinde gerek insanlar arasında gerekse diğer canlılar arasında yüz binlerce yıl içinde oluşmuş olan yaşam tarzı, bunların fiziki dış görünüşleri, renk ve benzeri özellikleri tamamen bu canlıların bulunmuş oldukları bölgelerin iklimsel ve coğrafi özellikleriyle bir uyum gösterirler. Yukarıda vermiş

olduğum kutuplar örneğinden anlaşılacağı gibi kutuplar, kar ve buzlarla kaplı olup beyaz bir doğa örtüsüne sahiptir. Bu bölgenin doğal özelliğinden ötürü kutuplarda yaşayan hayvanların renkleri, genelde beyaz olur. Kutup bölgesinde denizden beslenen canlı hayvanların dışında neredeyse hiçbir bitkiye rastlanmaz. Çünkü karla kaplıdır. Diğer taraftan Dünya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan insanların renkleri siyah veya kahverengi olurken, soğuk bölgede yaşayan insanların renkleri genel olarak beyazdır. İnsanlardaki bu renk oluşumunun sebebi ve bu coğrafyalarda var olan bitki çeşitliliğinin az veya çokluğu, o bölgelerin doğal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu oluşumlar, milyonlarca yılda bir dönüşümün sonucu olarak ortaya çıkmışlardır. Bunların dışında Dünya üzerinde bulunan dağ, nehir, göl, deniz, çöl veya ekvator, kutuplar, kıtalar gibi coğrafi oluşumların arasında önemli iklim ve mevsim farklılıkları gibi birçok farklılıklar da mevcuttur. Dünya'daki bütün canlı veya cansız nesnelere farklı kılan nedenleri, ancak evrenin yapısıyla açıklamak mümkündür. Dünyamızda milyonlarca yılda oluşan bu sürece, insanlık ve canlılar tarihi diyebiliriz. Dünyanın üzerindeki bu oluşum, canlıların yaşam tarzının bütününe etkileyen ve onları birbirlerinden farklı kılan bu süreci, kültür tarihi olarak adlandırabiliriz. Bu yüzden yeryüzünde yaşayan toplumlar; gerek üstünde yaşamış oldukları coğrafyanın ve iklimlerin etkisiyle gerekse süreç içinde bu toplumların yaşamlarını daha da kolaylaştırmak için yapmış oldukları keşif ve deneylerin sonucu zamanla kendilerine has bir kültür hazinesi oluşturmuşlardır. Biz insanlar, günlük yaşantımızda bu kültürel özelliklerin nedenini irdelemediğimiz için çoğu zaman bu değerlerin farkında dahi olmayız. Bu yüzden insanların kendi kültürlerinin kökenini bilmeleri çok önemlidir. Halk dansları da insanların kültürel değerlerinin en önemlilerinden biridir. Onların figürleri içinde birçok konu saklıdır. Halk danslarını sadece bir eğlence amaçlı zaman geçirecek bir şey olarak düşünmek ve bu konuyu bu şekilde ele almak, eksik ve yanlış olur.

Dünya'da insanlar başta olmak üzere bütün canlıların fiziksel özelliklerini ve kültürel yapılarını incelemeye kalktığımızda, kıtalar arasında gözle görülür önemli derecede farklılıkların olduğunu hemen fark ederiz. Fakat kimi yerde bu belirtilenlerin aksine durumlar da göze çarpar. Meselâ Asya, Amerika gibi büyük bir kıtaların yanısıra Avustralya'da aynı coğrafya üzerinde yaşayan insan topluluklarının arasında kıtanın yerlisi olan Aborjinler ile İngiltere'den oraya sürgün edilen mahkûmların, yani Avustralya'da bugün çoğunluk durumunda olan İngiliz asıllıların fiziki olduğu gibi kültürel alanda da çok önemli farklılıklarının olduğu çok açık bir şekilde göze çarpar. Kıtalar arasında farklılıkların nedenini araştırdığımızda, kıtalar arasında meydana gelen bu değişimin çok önemli bir kısmının, özellikle Amerika kıtasının keşfinden sonra olduğunu görürsünüz. Amerika kıtasının keşfinden sonra Avrupa'dan bu topraklara önemli bir göç yaşanır. Buralar Avrupalılar tarafından istila edilir.

Peşinden bu kıtaya çalıştırılmak için Afrika'dan köleler getirilir. Daha sonraki yüzyıllarda buralara Avrupa ve Asya'dan yeni bir göç dalgası yaşanır. Amerika'ya yaşanan bu göç ve istila sonucu buralarda yerli halkların dışında farklı milliyet ve ırka sahip topluluk ve devletler oluşmuştur. Bugün dünyanın gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerine iş bulma ve daha güzel yaşama umu-duyla göçler devam etmektedir. Dünya'da son yüzyılda göçlerin en fazla yaşandığı ülkelerin başında Amerika ve Avrupa ülkeleri gelmektedir. Kapitalist insan ilişkilerinin hakim olduğu bu ülkelerde farklı milliyetlerin birbirleriyle karışması sonucu giderek ortak bir kültür oluşumu içine girdikleri görülmektedir. Elbette Dünya'daki bu kültürel oluşumları bilimsel olarak araştırıp açığa çıkarmadan, bazen bu durumları anlamak veya anlatmak kolay olmuyor.

Genel olarak Dünya'nın bir tarafından başlayıp diğer yöne doğru ilerleyerek ülkeler arasında bir inceme yapmaya kalktığımızda, aynı coğrafyada ve aynı enlem üzerinde yaşayanlar arasında ilk etapta insanların fizyolojik ve kültürel olarak birbirlerine çok yakın benzerlikler gösterdiklerine tanık olursunuz. Fakat yavaş yavaş doğudan batıya doğru bir ülkeden başka bir ülkeye ilerlediğinizde, ülkeler arasındaki bu benzerliklerin birbirlerinden farklılaştıklarını da görürsünüz. Dünya'da aynı kıtada veya aynı ülkede yaşayan birbirlerine yakın toplumlarda bu tür benzerlikler veya farklılıklar, o toplumların halk danslarının yanında yemek kültürünün yanısıra birçok alanda kendini gösterir. Kültürlerin oluşmasında o coğrafyanın iklimsel ve doğal özellikleri birinci derecede belirleyici bir özelliğe sahiptirler. Bugün halkbilimiyle uğraşan insanlar, geçmişte bu halkların hangi toplumlarla aralarında yakın bir akrabalığın, tarihi birlikteliğin ve yaşanmışlığın olduğunu bu halk danslarının içinde yer alan fügen ve motiflere bakarak ortaya koyabilirler.

Diğer taraftan nasıl ki birbirlerine yakın bölgelerde bulunan köy veya şehirlerde aynı soydan ayrılmış kimi aileler arasında geçmişten gelen yakın akrabalık bağları var ise Dünya'da da birtakım uluslar arasında buna benzer yakın akrabalıklar mevcuttur. Aynı durumu, yeryüzünde yaşayan toplulukların dansları arasında da görmek mümkündür. Yeryüzünde yaşayan halklardan kimileri kendi bağımsızlıklarını kazanıp bunları yüzyıllar boyu korumayı başarmışken, kimi topluluklar ise bağımsızlıklarını korumakta yetersiz kaldıkları için tarih sahnesinden toplum olarak silinmişlerdir ya da ülkeleri istila edilen bu toplumlar, istilacı güçlerin egemenliği altında zamanla asimile olmuşlardır. Bugün de Dünya'da devlet olarak bir varlık gösterememiş ve toprakları başka devletler tarafından istila edilmiş irili ufaklı binlerce farklı topluluk bulunmaktadır. Yukarıda ifade etmeye çalıştığım durum, Türkiye'de de mevcuttur. Maalesef Türkiye'de son bin yılın içinde asimilasyona uğratılmış toplulukların yanında tam olarak asimile edilememiş olan Kürt ve Laz halklarına karşı hâlâ acımasız şekilde bir asimilasyon uygulanmaktadır. Toplumlari var eden ve onları yaşatan özelliklerin başında, o toplumların yurtları, anadil-

Kaynakça

- Ahmet Çakır**, Tozlu Adımlar, Kültür Ajans Yayınları, No: 45, Ankara, 2009
- Ahmet Özerdem**, Tarihi, Kültürü Folkloruyla Karaözü (Kuşşaray, Gökçam, Körücek)
- Ahmet Şükrü Esen**. Anadolu türküleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986 – Ankara
- Alacahöyük Etnografya ve Folkloruna Dair**, Kına Ağıtları Web Sitesi
- Ali Akkaya**, Köylerimiz Geçmişten Günümüze Köy ve Soy Hikâyeleri, Cilt I-II, Ankara, 2011
- Ali Kemal Meram**, Padişah Anaları
- Büyük Kürtçe Türkçe sözlük** (Ferhenga Kurdî Tırkî) Zana Fargini. 2. Baskı Nisan 2005. İstanbul.
- Büyük Türkçe Kürtçe Sözlük**.İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları. Haziran 2000 İstanbul.
- Cemil Demirsipahi**, Türk Halk Oyunları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 148, Ankara, 1975
- Cengiz Orhonlu**, Anadolu'da Aşiretlerin İskanı
- Cengiz Orhunlu**, Osmanlı Döneminde Anadolu'da Aşiretlerin İskânı, İstanbul 1987
- Cihangir Bilgin**, Folklor (Halk Bilimi) internetten alıntı, 12 Ağustos 2004.
- Çetin Yetkin**, Türk Halk Hareketleri ve Devrimleri, 3. Baskı, İstanbul, Eylül 1984
- Çorum İl Yıllığı** 1967, 1973
- Çorum'dan Derlenen Ağıtlar**, Sevginur Şimşek, Gazi Üniversitesi Çorum Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Topluluğu, 2005, s. 25
- Damla Demiröz**, Göç, Yunancadan Türkçeye Çeviri
- Dido Sotiriyu**, Benden Selam Söyleyin Anadolu'ya
- Doç. Dr. N. Oya Leventoğlu**, Tarih İçinde Geleneksel Türk Sanat Müziği ve Diğer Kültürlerle Etkileşimleri, noya@erciyes.edu.tr
- Doğan Avcıoğlu**, Türklerin Tarihi 1. cildinin 44. ve 45. 1997. İstanbul
- Ekrem Akurgal**, Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak Yayınları, 18. Basım,Ankara, 2005, s. 277., Resim: 3.41
- Erdoğan Çınar**, Aleviliğin Kökleri, Abdal Musa Sırrı, Aleviliğin Kayıp Bin Yılı
- Feramuz Acar**, (*Pir-Der Randers Başkanı ve Avrupa Aleviler Birliği Federasyonu üyesi*), Kaynak: Danimarka Aleviler Birliği sitesi
- Gökköy'ün Kültür Bohçası**, Gökköy Köyü Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği. 2002 Ankara.
- Gökten Ay**, Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler, Oyun-Müzik, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1999
- Harun Tunçel**, Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Fırat University Journal of Social Science, Cilt: 10, Sayı: 2, Sayfa: 23-34, Elazığ, 2000
- Hasan Basri Öngel**, Türk Halk Oyunlarının Kökeni, Oluşumundaki Etkenler ve Sınıflandırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992, TC Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

- Hayati Bice**, Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler, Ankara, 1991
- Herkül Milas**, Küçük Asya Araştırma Merkezi "GÖÇ", Çeviri: Damla Demiröz.
- Hulisi Üstün**, Adige Dansları
- Hüseyin İnce**, Müzisyen
- İsmail Ekmekçiöğlü**, **Cüneyt Bekar** ve **Metin Kaplan**, Türk Halk Oyunları 1. Basım 2001 İstanbul.
- Kemal Yalçın**, Emanet Çeyiz
- Levent Sezgin**, Çorum Halk Türküleri ve Oyun Havaları.1. Basım Ekim 2004, Aktüel Yayınları. İstanbul.
- Lütfü Kaleli**, Osmanlı'dan Günümüze Vurgunlar- Kırımlar, İftiralar- İhanetler. Can Yayınları, İstanbul, Mart 2002
- Mahmut Ragıp Gazimihal**, Hazırlayan: Nail Tan, Türk Halk Oyunları Kataloğu, I-II-III Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990
- Medet Aslan**, Bağlama Metodu, Köln Almanya, 2001
- Mehmet Bayrak**, Kürt Müziği, Dansları ve Şarkıları, I-II-III. Cilt, Ankara, 2002
- Mehmet Bayrak**, Öykülerle Halk Anlatı Türküleri
- Meydan Larousse**, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, İstanbul, 1985
- Muzaffer Sarısözen**, Türk Halk Musiki Usülleri, Ankara, 1963
- Nuri Dersimi**, Kürdistan Tarihinde Dersim
- Özhan Öztürk**. Folklor ve Mitoloji sözlüğü. Ekim 2009 Ankara. Phoenix Yayınevi.
- Prof. Dr. Nevzat Gözaydın**, **Türk Halk Oyunları / Turkish Folk Dances**, Haziran 2002
- Rıza Hardal**, Müzisyen
- Rıza Nur**, Türk Tarihi, 1. Cilt
- Ruhi Su**, Türk Halk Oyunları, TC Kültür Bakanlığı, Türk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
- Sadi Yaver Ataman**, 100 Türk Oyunu
- Sedat Alp**, Hititler'de Şarkı, Müzik ve Dans, Hitit Çağında Anadolu'da Üzüm ve Şarap, Kavaklıdere Kültür Yayınları, No: 6, Resim: 3.47
- Şenol Ahmet**, Türk Halk Oyunları Terimleri Sözlüğü, 1998
- TDK. Türkçe sözlük** 1 ve 2. Cilt 8. Baskı 1988. T.T. Kurumu Basımevi Ankara.
- Türk Halk Oyunlarının Sahada Derlenmesi Problemi**, TC Kültür Bakanlığı, Ankara, 2000
- Yrd. Doç. Dr. N. Oya Leventoğlu**, Tarih İçinde Geleneksel Türk Sanat Müziği ve Diğer Kültürlerle Etkileşimleri Geçmişten Geleceğe Alaca, Alaca Kaymakamlığı Yayınları, Alaca, 2002
- Yrd. Doç. Dr. Sait Evliyaoglu** ve **Şerif Baykurt**, Türk Halkbilimi, Ankara, 1988
- Yurt Ansiklopedisi**, 3. Cilt, Çorum ile ilgili olan bölüm, s. 2006 ve 2097
- Yusuf Akçay**, Dil Atlası Üstüne Düşünülmeyen Sözcükler, 2005
- Zeynel Türkoğlu**, Besniden Çorum'a, Çakallı Aşireti Şemsi Uşağı Oymağı, 2007